

Л. В. Рябець, О. В. Савченко

Індивідуальність

ІНДИВІДУАЛЬНІСТЬ (від лат. *individuum* – неподільне) – неповторна своєрідність будь-якого явища, окремої істоти, людини. Характеризує єдність якостей, ознак, протиставляючи їх типовому, притаманному всім або знач. частині елементів певного класу. В історії філософії уявлення про І. були тісно пов'яз. з розумінням поняття «індивід». Початком їхнього формування вважають ідеї давньогрец. атомістів Демокрита і Левкіппа, які трактували атоми як якісно своєрідні елементи буття, що мають певні форму і положення. Давньорим. філософ Сенека застосовував термін «І.» на позначення окремої істоти, яка має свою специфіку. У середньовіч. схоластиці поняття стосувалося тільки людини. В епоху Відродження І. окремої особи розглядали лише у зв'язку з традиц. сусп. типами, на цьому положенні ґрунтувалися різні концепції новоевроп. індивідуалізму. У 17 ст. вагомим внеском у дослідж. поняття стало вчення Г. Ляйбніца про монади як про замкнені у собі специфічні субстанції буття. Значна увага до індивідуального властива світобаченню доби романтизму. Нині у психології І. розглядають як унікал. сукупність ознак (думок, почуттів, прагнень, бажань, потреб, інтересів, станів, звичок, вчинків, нахилів, здібностей), що відрізняє конкретну людину від ін. і становить ієрарх. структуру, рівнями якої є особистість, характер, темперамент. Передумови формування І. – біол. задатки, які в процесі навч. і соціалізації трансформуються в її особливості. Становлення ціліс. І. пов'яз. із самоусвідомленням, самовизначенням, самоактуалізацією і розмежуванням влас. «Я» та соц. ролей. Людина стає І., коли її особистість наповнюється неповтор. властивостями. Розрізняють індивід. властивості особистості й особистісні властивості індивіда. Індивідуальне – щось особливе в особистості. Не кожен індивід є І., для цього необхідно стати особистістю. Тоді можна розглядати людину як суб'єкта культури, носія певних соц. якостей, сусп. ролей, який діє за ustalеними в суспільстві принципами. Поняття «особистість» співвідносне з поняттям «традиція», оскільки саме на ній базується процес соціалізації, який передбачає засвоєння індивідом соціокультур. досвіду, приєднання до групової пам'яті тощо. Становлення суб'єкта культури не вичерпується засвоєнням соціокультур. досвіду (норм і правил поведінки, цінностей, навичок тощо), а пов'язане з усвідомленням і протиставленням себе довкіллю. Виокремлення себе із соціуму через усвідомлення своєї індивідуальності обмежує владу традиції над особистістю. Сусп.-во, яке визнає найвищою цінністю свої етнокультурні, конфес., ідеол. та ін. традиції, вважають

традиційним. Воно замкнене й орієнтоване на відтворення певних зразків, його чл. визнають єдину систему цінностей, тому роль індивідуального тут мінімальна. Так, реліг. основи сх. культури призвели до заперечення в ній актив. індивід. начала; зах.-європ. культура, навпаки, не тільки наголошує на важливості індивідуального, а й визначає напрям її еволюції на рівні поступового розвитку всієї культури, на рівні розвитку світогляду окремої особистості, яка належить до цієї культури. Опозиція індивідуальне–традиційне породжує певну суперечність: з одного боку, суспільство має берегти соц. пам'ять, стандартизувати колектив. досвід і нав'язувати його зразки. Реакцією особистості на такий тиск є її прагнення звільнитися від влади традиції і почати розвивати власні форми освоєння світу, тобто здійснювати вільний вибір. Така поведінка вступає в конфлікт з усталеними в суспільстві нормами. Якщо цей процес не контролювати, він стане загрозою для цілісності суспільства. Тому суспільство веде боротьбу з самоправністю і нав'язує стереотипні форми поведінки. Розв'язання цього конфлікту полягає в синтезі прагнення обох сторін уникнути крайнощів. Питання створення оптимальних умов для формування і розкриття І. особистості вирішує гуманіст. педагогіка, що користується ідіогр. методом, розробленим В. Штерном і Г. Олпортом; він зорієнтований на вивчення окремої людини, на відміну від методів, спрямованих на встановлення серед. показників у групі. Диференц. психологія досліджує І. на основі порівняння індивід. рис із середньогруп. тенденціями. У біології І. характеризують ознаки організму, які відрізняють його від ін. особин.

Рекомендована література

1. Мерлин В. С. Очерк интегрального исследования индивидуальности. Москва, 1968;
2. Гарасимів Т. З. Індивідуальність як філософська категорія // Наук. вісн. Львів. університету внутр. справ. 2010. № 1;
3. Шалиганова А. С. Індивідуальність як філософсько-правова категорія // Форум права. 2011. № 2.

Бібліографічний опис:

Індивідуальність / Л. В. Рябець, О. В. Савченко // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2011. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-13357>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).